

حجة الوداع نقطه عطف تاریخ اسلام؛ ۱۲۰ هزار نفر در غدیر خم حضور داشتند

حجة الوداع، آخرین حج پیامبر(ص) در سال دهم هجری، نقطه عطفی در تاریخ اسلام به شمار می‌رود. این سفر نه تنها مناسک حج را برای مسلمانان تبیین نمود، بلکه زمینه ساز رویدادی مهم در بازگشت از مکه شد.

حجة الوداع، آخرین حج پیامبر(ص) در سال دهم هجری، نقطه عطفی در تاریخ اسلام به شمار می‌رود. این سفر نه تنها مناسک حج را برای مسلمانان تبیین نمود، بلکه زمینه ساز رویدادی مهم در بازگشت از مکه شد.

به گزارش خبرنگار مهر، حجة الوداع، آخرین حج پیامبر اعظم (ص) در سال دهم هجری قمری، نقطه عطفی در تاریخ اسلام به شمار می‌رود. این سفر نه تنها مناسک حج را برای مسلمانان تبیین نمود، بلکه زمینه ساز رویدادی مهم در بازگشت از مکه به مدینه، یعنی واقعه غدیر خم شد.

عزیمت پیامبر به حجة الوداع

در سال دهم هجری قمری، پیامبر اعظم (ص) خبر از تصمیم خود برای انجام حج تمتع دادند و از تمامی مسلمانان خواستند تا در این سفر ایشان را همراهی کنند. این اعلام عمومی سبب شد تا جمعیتی عظیم از سراسر جزیره العرب به سوی مکه مکرمه روانه شوند.

هدف اصلی پیامبر (ص) از این سفر، آموزش مناسک حج به مسلمانان و ابلاغ دستورات الهی بود. همچنین، این سفر فرصتی برای تحکیم وحدت مسلمانان و نمایش قدرت اسلام به شمار می‌رفت. پیامبر (ص) در مدینه آماده سازی های لازم را انجام دادند و در روز شنبه ۲۴ یا ۲۵ ذی القعدة سال دهم هجری به همراه جمعیت عظیمی از مسلمانان (تعداد تخمینی از ۹۰ هزار تا ۱۲۰ هزار نفر) به سمت مکه حرکت کردند.

پیامبر (ص) در مکه به انجام اعمال حج پرداختند و تمامی مناسک را به طور کامل برای مسلمانان شرح دادند. خطبه های ایراد شده توسط پیامبر (ص) در این سفر، حاوی نکات مهمی درباره ی مسائل دینی و اجتماعی بود.

زمینه های غدیر

برخی از آیات قرآن کریم، مانند آیه تبلیغ (مائده/۶۷) و آیه اکمال (مائده/۲)، به عنوان زمینه های نزول و وقوع واقعه غدیر مطرح شده اند. این آیات به پیامبر (ص) دستور می دهند تا پیام مهمی را به مردم ابلاغ کنند و از کامل شدن دین با این ابلاغ خبر می دهند.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

ای پیامبر! آنچه از سوی پروردگارت [درباره ولایت و رهبری علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین (علیه السلام)] بر تو نازل شده ابلاغ کن؛ و اگر انجام ندهی پیام خدا را نرسانده ای. و خدا تو را از [آسیب و گزند] مردم نگه می دارد؛ قطعاً خدا گروه کافران را هدایت نمی کند.

حَرَّمْتُ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِيَغِيرَ اللَّهُ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةَ وَالْمَوْفُوذَةَ وَالْمُتَرَدِّيَةَ وَالنَّطِيطَةَ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذِيحَ عَلَى النَّصَبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلامِ ۚ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ ۖ قُلْنَا تَخَشَّوهُمْ وَأَخْشَوْنَ ۖ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ ۖ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

[خوردن مواد ناپاک که تناسبی با جسم و روح شما ندارند] بر شما حرام شده است [مانند] گوشت مردار و خون و گوشت خوک و آنچه به نام غیر خدا کشته اند و حیوان خفه شده و آنچه به ضرب چوب و سنگ مرده و آنچه به سبب پرت شدن از بلندی جان داده و حیوانی که به ضرب شاخ حیوان دیگر از بین رفته و حیوانی که درنده ای آن را کشته و از آن خورده، مگر آنچه را که در آستانه مرگ، قابل تذکیه بوده و شما به دستور شرع تذکیه کرده اید، و نیز آنچه برای بت ها قربانی شده، و آنچه به وسیله تیرهای قمار سهم بندی می کنید بر شما حرام گشته است. [همه] این [امور] فسق و نافرمانی [از احکام خدا] ست. امروز کفرپیشگان از [شکست] دین شما ناامید شده اند؛ بنابراین از آنان مترسید و از من بترسید. امروز [با نصیب علی بن ابی طالب به ولایت، امامت،

حکومت و فرمانروایی بر امت] دینتان را برای شما کامل، و نعمتم را بر شما تمام کردم، و اسلام را برایتان به عنوان دین پسندیدم. پس هر که در حال گرسنگی شدید بی آنکه مایل به گناه باشد [به خوردن مُحَرَّمات بیان شده] ناچار شود، [می تواند به اندازه ضرورت از آنها بهره گیرد]؛ یقیناً خدا بسیار آمرزنده و مهربان است.

روایات متعددی از پیامبر اعظم (ص) در کتب شیعه و سنی وجود دارد که به فضائل و جایگاه والای حضرت علی (ع) اشاره دارند. این روایات، به تدریج ذهنیت جامعه را برای پذیرش مسئولیت های خطیر حضرت علی (ع) آماده می کردند. برخی از این احادیث عبارتند از: حدیث منزلت، حدیث ثقلین، حدیث ولایت و حدیث غدیر.

أَنْتَ مِثِّي يَمَنْزِلَةَ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا تَبِيَ بَعْدِي

تو نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسی هستی، جز این که بعد از من پیامبری نخواهد بود.

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ إِنْ أَخَذْتُمْ يَهْمَا لَنْ تَضِلُّوا: كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَهْلَ بَيْتِي عِزَّتِي. أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا وَ قَدْ بَلَغْتُ إِلَيْكُمْ سَتَرْدُونَ عَلَى الْحَوْضِ فَأَسْأَلُكُمْ عَمَّا فَعَلْتُمْ فِي الثَّقَلَيْنِ وَ الثَّقَلَانِ كِتَابُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَ أَهْلُ بَيْتِي قَلَّا تَسِيْقُوهُمْ فَتَهْلِكُوا وَ لَا تَعْلَمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ

من در میان شما دو چیز باقی می گذارم که اگر آنها را دستاویز قرار دهید، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خدا و عترتم که اهل بیتم هستند. ای مردم بشنوید! من به شما رساندم که شما در کنار حوض بر من وارد می شوید. پس من از شما درباره رفتارشان با این دو یادگار ارزشمند سوال خواهم کرد؛ یعنی کتاب خدا و اهل بیتم. بر ایشان پیشی نگیرید که هلاک می شوید و به ایشان چیزی نیاموزید که آنها از شما داناترند.

با توجه به نزدیک شدن رحلت پیامبر اعظم (ص)، نیاز به تعیین جانشین برای ایشان بیش از پیش احساس می شد. جامعه اسلامی نیازمند رهبری بود که بتواند پس از پیامبر (ص)، هدایت امت را بر عهده بگیرد و از انحراف و تفرقه جلوگیری کند.

واقعه غدیر

پس از پایان اعمال حج، کاروان مسلمانان به سمت مدینه حرکت کرد. در روز ۱۸ ذی الحجه سال دهم هجری، کاروان به منطقه ای به نام غدیر خم رسید. این منطقه در نزدیکی جحفه قرار داشت و محل تلاقی راه های مختلف بود.

در این مکان، جبرئیل امین بر پیامبر (ص) نازل شد و آیه تبلیغ را به ایشان ابلاغ کرد. به دنبال نزول این آیه، پیامبر (ص) دستور دادند تا تمامی مسلمانان در غدیر خم توقف کنند. تخمین زده می شود که در این زمان، حدود ۱۲۰ هزار نفر در غدیر خم حضور داشتند.

پیامبر اعظم (ص) پس از اقامه نماز ظهر، خطبه ای طولانی ایراد کردند. ایشان در این خطبه، ضمن بیان فضائل حضرت علی (ع)، ایشان را به عنوان جانشین خود معرفی کردند. پیامبر (ص) فرمودند: من کنت مولاه فهذا علی مولاه (هر کس من مولای اویم، این علی مولای اوست).

پس از پایان خطبه، پیامبر (ص) از تمامی مسلمانان خواستند تا با حضرت علی (ع) بیعت کنند. مسلمانان نیز با حضرت علی (ع) به عنوان جانشین پیامبر (ص) بیعت کردند.

روایت کتب شیعه و سنی

کتاب هایی مانند الکافی از کلینی، الغدیر از علامه امینی، بحارالانوار از مجلسی و کمال الدین و تمام النعمة از شیخ صدوق، به طور مفصل به واقعه غدیر پرداخته اند و روایات مربوط به آن را ذکر کرده اند. این منابع، ضمن تأکید بر اهمیت و صحت واقعه غدیر، بر دلالت آن بر امامت و خلافت حضرت علی (ع) تصریح دارند.

کتاب هایی مانند مسند احمد از احمد بن حنبل، سنن ترمذی از ترمذی، سنن ابن ماجه از ابن ماجه و تاریخ طبری از طبری نیز به واقعه غدیر اشاره کرده اند. هرچند در برخی از این منابع، دلالت واقعه غدیر بر خلافت حضرت علی (ع) مورد تردید قرار گرفته است، اما اصل وقوع این واقعه و ایراد خطبه توسط پیامبر (ص) در غدیر خم، مورد اتفاق نظر اکثر مورخان اهل سنت است.

ولایت امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام مسئله بسیار مهمی است که خداوند متعال در ماه های پایانی عمر شریف پیامبر

اعظم (ص) و پس از پایان حجة الوداع در روز غدیر خم از آن به عنوان «اتمام نعمت» و «اکمال دین» یاد می کند، الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا; امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم، و اسلام را برایتان [به عنوان] آئین برگزیدم; و خداوند متعال نیز در روز قیامت به طور یقین درباره این نعمت (نعمت ولایت، یعنی پیروی و یا عدم پیروی از ولایت علی بن ابی طالب) از امت پیامبر اسلام سوال خواهد کرد، ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ.

خداوند با ولایت امیرالمومنین علیه السلام حجت را بر امت پیامبر (ص) تمام می کند و آنها را متوجه این موضوع می کند که ولایت علی علیه السلام سرآمد همه نعمت های الهی است و هیچ نعمتی با آن برابری نمی کند، چرا که خداوند متعال بزرگ تر از آن است که در روز قیامت از امت پیامبر (ص) سوال کند با نعمت های چون آب و نان چه کردید؟ بلکه قبولی اعمال و سبک و سنگین شدن کفه ی ترازوی اعمال امت پیامبر (ص) را در گرو پیروی از ولایت و یا عدم پیروی از آن می بیند.

در این زمینه حضرت رسول اعظم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَوْ أَنَّ رَجُلًا لَقِيَ اللَّهَ يَعْمَلُ سَبْعِينَ نَبِيًّا ثُمَّ لَمْ يَأْتِ بِوَلَايَةِ أُولَى الْأَمْرِ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ مَا قِيلَ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَ لَا عَدْلًا; سوگند به آن کسی که مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد، اگر کسی در روز قیامت در حالی که در نامه اعمال خود عمل هفتاد پیامبر را داشته باشد، خداوند تبارک و تعالی را ملاقات کند، اما به همراه آن اعمال، ولایت ولی امر از اهل بیت عصر خودش را نیاورده باشد، خداوند متعال از او هیچ عمل واجب و مستحبی را قبول نمی کند

روز جنگ «صفین» مردی از لشکر «شام» در حالی که سلاحی به دست، زرهی بر تن و قرآنی حمایل کرده بود، وارد میدان شد و سوره «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَا الْعَظِيمِ» را تلاوت می کرد، حضرت علی علیه السلام شخصاً به میدان او آمد و به او فرمود: «أَتَعْرِفُ النَّبَا الْعَظِيمَ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ؟»; آیا می دانی نبا عظیمی که در آن اختلاف دارند چیست؟ آن مرد در جواب گفت: «نه، نمی دانم». امام فرمود: «أَنَا وَ اللَّهُ النَّبَا الْعَظِيمُ الَّذِي فِيهِ إِخْتِلَافُكُمْ وَ عَلَى وَلايَتِي تَنَازَعُكُمْ، وَ عَنِ وَلايَتِي رَجَعْتُمْ بَعْدَ مَا قِيلَتْكُمْ; وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَعْلَمُونَ مَا عَمِلْتُمْ» & منم آن نبا عظیم که درباره آن اختلاف دارید و در ولایت من به نزاع برخاسته اید، شما از ولایت من باز گشتید بعد از آنکه پذیرفتید، و در قیامت خواهید دانست که چه عملی انجام داده اید.

حجة الوداع و واقعه غدیر، دو رویداد مهم و مرتبط در تاریخ اسلام هستند. حجة الوداع فرصتی برای آموزش مناسک حج و تحکیم وحدت مسلمانان بود، در حالی که واقعه غدیر، نقطه عطفی در تعیین جانشین پیامبر اعظم (ص) به شمار می رود. بررسی روایات تاریخی شیعه و سنی نشان می دهد که اصل وقوع واقعه غدیر و ایراد خطبه توسط پیامبر (ص) در این مکان، مورد اتفاق نظر اکثر مورخان است.